

Lärare mot Tobak
Box 738
101 35 STOCKHOLM

YTTRANDE

2021-08-30

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
cc: s.fs@regeringskansliet.se

*Översänds endast med e-post och i både word-
och pdf-format.*

Betänkandet SOU 2021:22 Hårdare regler för nya nikotin- produkter

(dnr S2021/02982)

Lärare mot Tobak är en ideell förening och är en del av nätverket Yrkesföreningar mot Tobak. Föreningen har som mål ett samhälle där tobaks- och nikotinanvändning inte längre är ett dominerande folkhälsoproblem. Det är därför synnerligen viktigt att den svenska strategin på tobaksområdet har som övergripande mål att begränsa all användning av nikotin, vilket utredningen anger på sid 15.

Sammanfattning

Lärare mot Tobak hade helst sett att innehållet i den föreslagna lagen i stället placerats i den befintliga tobakslagen men instämmer i utredningens förslag om reglering av nya nikotinprodukter och är i huvudsak positiva till utredningens förslag.

Vi anser dock att

- val av namn på lagen är missvisande då produkterna är ett resultat av bearbetning av tobak och således inte är tobaksfria
- samma produktkrav ska gälla som för tobak och e-cigaretter
- krav på placering av hälsovarningar bör konkretiseras
- ålderskravet för försäljning bör vara 20 år och inte 18 år
- krav på särskild måttfullhet vid marknadsföring är för otydligt
- förbud för marknadsföring med smaker bör vara mer omfattande
- förbudet för marknadsföring till barn och ungdomar bör förtydligas

- snusssubstitutet bör inte omfattas av livsmedelslagstiftningen.

Dessutom anser vi att regeringen bör beakta behovet av *exponeringsförbud* för all tobak och förslag på *neutrala paket*, vilket tyvärr saknas i utredningens förslag. Detta är synnerligen viktigt för att inte locka barn och ungdomar att börja använda dessa nikotinprodukter.

Föreningen vill påminna om att tobaksindustrins produkter inte är vilka varor som helst. Dess produkter skapar ohälsa, fattigdom och miljöförstöring. Tobaksindustrins verksamhet kolliderar med FN:s mål i Agenda 2030.

8.1 Definition av tobaksfria nikotinprodukter (1–2 §)

Lärare mot Tobak anser att det är vilseledande att tala om ”tobaksfria” nikotinprodukter eftersom nikotin kommer från tobak. Det framgår dessutom av betänkandet, avsnitt 8.3.4 s. 251, att definitionen lanserades av snusindustrin 2016 och är snarast en marknadsföringsterm när en ny produkt skulle presenteras. Det här är ett sätt att göra reklam för snus nationellt och internationellt eftersom allmänheten förstår i dag att tobak är skadligt för både hälsa och miljö. Termen ”tobaksfri” leder tankarna till en mer positiv produkt än det egentligen är. Det är därför av stor vikt att en annan term används än ”tobaksfria” nikotinprodukter.

I författningskommentaren s. 419 hänvisar utredningen till definitioner av i artikel 2 i tobaksproduktdirektivet. Direktivets definitioner är följande:

1. tobak: blad och andra naturliga, bearbetade eller obearbetade delar av tobaksvaxter inklusive expanderad och rekonstituerad tobak,

19. nikotin: nikotinhaltiga alkaloider.

Mot den bakgrunden är det svårt att förstå utredningens förslag till definition: ”Tobaksfri nikotinprodukt: produkt utan tobak som innehåller nikotin för konsumtion”, se 2 § 1 förslag ny lag. Detta eftersom nikotin vanligen tillverkas av tobak. Utredningen tar upp detta och skriver att det därför kan ”ifrågasättas om produkter som innehåller nikotin som har sitt ursprung från tobak kan betraktas som tobaksfria”, se s. 236. Utredningen anser dock att tobaksproduktdirektivets definition av tobak gör det möjligt att kategorisera produkter som innehåller nikotin som tobaksfria även om nikotin har sitt ursprung i tobaksvaxter.

Men direktivets definition anger inte enbart blad utan inkluderar andra bearbetade delar av tobaksvaxter. Nikotin bör enligt Lärare mot Tobak ses som en bearbetad del av tobaksvaxten och därför omfattas av direktivets definition av tobak. Därmed kan inte utredningens förslag till definition användas. De produkter som ska omfattas av förslaget till ny lag bör därför ha en annan term, förslag: ”Vissa nikotinprodukter”. En sådan formulering är inte vilseledande, vilket är att föredra jämfört med utredningens förslag.

Lärare mot Tobak anser det mycket betydelsefullt vilka terminologi som används eftersom ”tobaksfri” kan få konsumenter att uppfatta dessa produkter som positiva jämfört med traditionella tobaksprodukter.

8.7 Produktkrav (6 §)

Lärare mot Tobak anser att det är bra att samma produktkrav ska gälla för de nya nikotinprodukter som för tobak och e-cigarett. Föreningen kan dock inte se varför utredningen inte föreslår krav på likalydande produktkrav utan anger ”så långt det är möjligt” ska motsvara de krav som gäller för tobak och e-cigarett. Det borde vara likalydande krav.

Ett problem med beskrivningen av produkterna är att utredningen talar om ”renhet vid tillverkningen och spårämnen”, se s. 264 och 423. Termen ”renhet” har en positiv klang och används av tobaksindustrin i sin marknadsföring trots att själva produkten i sig inte är ”ren” i betydelsen ofarlig utan tvärtom. Termen ”renhet” associerar man lätt till något positivt och oproblematiskt. Ett annat uttryck borde därför användas för att beskriva detta: ”utan extra tillsatser vid tillverkningen”.

8.9 Hälsovarning och innehållsdeklaration på produktförpackningarna (7 §)

Lärare mot Tobak anser det självklart att även de nya nikotinprodukterna ska innehålla en hälsovarning och innehållsdeklaration och instämmer i utredningens förslag om detta. Särskilt viktigt att det framgår att produkten ska förvaras utom räckhåll för barn, se s. 271.

Då vissa av produkterna säljs i små förpackningar är det viktigt att hälsovarningen finns synlig på den ytan som är mest synlig, exempelvis lockens ovansidan på snusförpackningen. En liten text på sidan av en sådan förpackning är inte tillräcklig. Detta bör poängteras i regleringen.

Lärare mot Tobak beklagar att utredningen inte berör frågan om *neutrala förpackningar* av dessa produkter. Ett sådant krav innebär att förpackningarna ser likadana ut till färg och typsnitt. Då kan en förpackning inte används som marknadsföring och det är mycket viktigt. Detta är något som införts i 26 länder bland annat Norge, Danmark, Frankrike, Storbritannien, Irland, Australien och Finland är på gång. Det har stor betydelse för att inte barn och ungdomar ska lockas av dessa nikotinprodukter. Krav på neutrala förpackningar borde också införas i Sverige.

8.10 Övriga krav om märkning (8 §)

Lärare mot Tobak anser att utredningens förslag på att märkning inte får ”antyd att en viss tobaksfri nikotinprodukt är mindre skadlig än andra produkter eller likna ett livsmedel eller en kosmetisk produkt”, är en synnerligen viktig åtgärd, s. 271–272. Utredningens förslag om krav på att snussubstitutet ska omfattas av livsmedelslagen stämmer därmed inte med detta krav. Se mer nedan under avsnitt 10.2.

Dessa produkter får självklart inte likna ett livsmedel och då är det inte heller rimligt att använda en juridisk-teknisk lösning där de nya nikotinprodukterna jämföras med livsmedel. Detta är direkt motverkande mot kravet på att produkterna inte ska få likna ett livsmedel. För gemene man är det förvirrande att jämföra en produkt med livsmedel och sedan säga att produkten inte får likna livsmedel, och kan medföra att konsumenterna inte uppfattar dessa produkter som så skadliga.

8.11 Ålderskravet (16 §)

Lärare mot Tobak anser att ålderskravet för försäljning ska vara 20 år och inte 18 år som utredningen föreslår. Detta för att på gymnasieskolor studerar ungdomar i ålder 16–20 och det är viktigt att yngre ungdomar under 18 år inte kan se andra studenter på skolan som använder de nya nikotinprodukter, för att de studenterna skulle vara över 18 år. Lärare mot Tobak har som mål att åstadkomma en tobaks- och nikotinfri skoltid för att skydda våra ungdomar från att fastna i ett nikotinberoende. Detta för att de under dessa år är särskilt lättpåverkade av marknadsföring och av andra ungdomar i dess närhet. Åldersgränsen borde vara densamma som den som krävs för att få handla på Systembolaget: 20 år.

Utredningen föreslår inte någon reglering av langning av produkterna, någon sådan finns inte heller för tobak i dag. Lärare mot Tobak anser att en sådan reglering borde införas både för tobak och för de nya nikotinprodukter. Detta skulle vara ett stort stöd för skolans arbete med elever och föräldrar. Krav på förbud för langning borde införas liknande det som gäller för alkohol. Det borde dessutom också finnas för alla tobaksprodukter.

9.4 Förslag om marknadsföring och sponsring av tobaksfria nikotinprodukter (9 §)

Särskild måttfullhet, s. 319, 322-325

Lärare mot Tobak anser att utredningens förslag om krav på ”särskild måttfullhet” är oprecist och kan leda till oklarheter i praktiken om vad som gäller, vilket kan utnyttjas av tobaksindustrin på ett negativt sätt för barn och ungdomar. Vi kan inte se hur utredningens förslag till lagtext ger samma skydd för konsumenter som regleringen i lagen om tobak och liknande produkter. I den lagen finns exempelvis ett uttalat förbud får kommersiella annonser i vissa sammanhang.

I Norge, Danmark, Finland, Island, Storbritannien, Irland och Frankrike har man infört *exponeringsförbud* för alla tobaksprodukter. Det innebär att tobak inte visas i butikernas kassor. Då kan inte barn och ungdomar lockas till inköp genom inbjudande placering av produkterna till försäljning. Det hjälper även dem som vill sluta med tobak. – Det borde Sverige också kunna göra. Precis som krav på neutrala förpackningar, se avsnitt 8.9.

Lärare mot tobak anser att kraven på marknadsföring när det gäller de nya nikotinprodukter bör inkluderas i ett exponeringsförbud och vara minst lika omfattande som när det gäller tobak och liknande produkter, se 4 kap. 1 och 2 § lagen om tobak och liknande produkter. I vart fall bör kraven tydliggöras i lagtext då ”särskild måttfullhet” kan vara svårtolkat. Att det ska avgöras av praxis leder till en fördröjning av regleringens effekt. Föreningen anser inte att det är tillräckligt att praxis får hantera denna fråga utan att det bör i stället regleras mer i detalj i lagen vilka marknadsföringsåtgärder som ska få användas.

Utredningen hänvisar till krav på särskild måttfullhet på 1970-talet, se s. 323. Då angavs att det innebar att presentationen skulle ske utan ovidkommande inslag. I dag kan man se reklam för dessa produkter placerade på natursköna bilder på stränder – detta borde omfattas av ett förbud för marknadsföring. Vackra stränder har inget med produkter med nikotin att göra. I dag kan vi se hur marknadsföringen för dessa produkter i påfallande stor utsträck liknar den som förekom för cigaretter på 70-talet, vilket vi nu har kommit ifrån. Det är som om det börjar om. Ett framgångsrikt arbete

med att begränsa användandet av tobaksprodukter borde medföra att de nya nikotinprodukterna behandlas på liknande sätt som tobaksprodukter och att exponeringsförbud införs.

Ett exponeringsförbud innebär även att marknadsföring för dessa nya nikotinprodukter kan bli konkurrensneutral.

Smaksatta nikotinprodukter, s. 325

Lärare mot Tobak anser det synnerligen viktigt med ett förbud när det gäller marknadsföring av smaksatta nikotinprodukter. Föreningen motsätter sig utredningens förslag till 9 § i den nya lagen då den inte är tillräcklig. Lärare mot Tobak ser helst att regler om smaksatta nikotinprodukter ska omfattas av ett liknande förbud som gäller för tobak. Enligt Tobaksproduktdirektivet är cigaretter och rulltobak med dominerande smaktillsatser ("karakteristisk smak") förbjudna.

Enligt utredningen skulle förslaget inte hindra näringsidkare att lämna "sakliga upplysningar om smaksättning som riktar sig till konsumenter", se författningskommentaren s. 426. Lärare mot Tobak anser att det med ett sådant utformat förbud finns risker för att det utnyttjas av tobaksindustrin på ett sätt som kan riskera att syftet med förbudet ominnetgörs. Förbudet bör därför stramas upp så att det blir tydligt att en näringsidkare inte får använda smaksättning av sina produkter när de vänder sig konsumenter.

Marknadsföringen får inte rikta sig till barn, s. 328

Lärare mot Tobak delar utredningens uppfattning att nikotinprodukter inte ska konsumeras av barn och unga, se s. 328. Förslag om förbud för marknadsföring som riktas särskilt till barn eller ungdomar som inte har fyllt 25 år, är därför nödvändigt men inte tillräckligt.

Frågan är hur utredningens förslag kommer att tolkas i praktiken. Marknadsföringen i dag med natursköna bilder riktar sig både till vuxna och barn, produkternas placering i naturskön miljö ger intryck av att detta är naturvänliga och lugnande produkter. Med tanke på den skövling av natur som framtagningen av dessa produkter innebär och det beroende som de skapar är de varken naturvänliga eller i längden lugnande produkter. All reklam kan läsas av barn och ungdomar – även om informationen inte skulle kunna sägas innehålla något som direkt vänder sig till barn och ungdomar.

Lärare mot Tobak anser att det är mer verkningsfullt att införa krav på neutrala förpackningar för att skydda barn och ungdomar. Dessutom bör det införas ett exponeringsförbud som innebär att barn och ungdomar inte utsätts för reklam på försäljningsställen som livsmedelsbutiker.

10.2 Förslag om att snussubstitutet ska omfattas av livsmedelslagstiftningen

Lärare mot Tobak anser att snussubstitut inte ska jämföras med livsmedel och motsätter sig därför utredningens förslag.

Utredningens förslag att jämföra snussubstitut med livsmedel kan ses som logiskt då snus och tuggtobak redan i dag jämföras med livsmedel i livsmedelslagen, se 3 § livsmedelslagen. Men detta gör det inte mer rätt att göra så för dessa nya nikotinprodukter.

Det är i stället snus och tuggtobak som ska tas bort från livsmedelslagen och i stället regleras i tobakslagen. Då skulle snussubstitut regleras på samma ställe som snus och tuggtobak.

Tobaksindustrin använder sig av att snus och tuggtobak regleras i livsmedelslagstiftningen i sin marknadsföring för att dessa produkter inte ska anses vara hälsovådliga. Att dessa produkter är reglerade i livsmedelslagen kan ses som ett juridisk-teknisk lösning för att dessa produkter ska kontrolleras och tillsyn utövas, men det är inte för att de är livsmedel som de regleras i livsmedelslagen. Men detta leder till felaktiga slutsatser hos allmänheten.

Därför borde snus och tuggtobak tas bort från livsmedelslagen. Hur produkter används borde vara styrande för vilken författnings som bäst reglerar produkten. Snus, tuggtobak och snussubstitut är inget som gemene man anser var livsmedel och med tanke på produkternas hälsovådliga risker är det klart missvisande att jämställa produkterna med livsmedel, även om det endast skulle vara en juridisk-teknisk lösning för att säkra tillsyn etcetera.

Då det inte är lämnat något sådant förslag i denna utredning om snus och tuggtobak kan en kompletterande utredning om detta behövas. I väntan på det bör inte snussubstitut regleras i livsmedelslagen såsom utredningen föreslår, utan i stället regleras i den av utredningen föreslagna lagen.

Detta yttrande har beretts av styrelsen för Lärare mot Tobak.

Lärare mot Tobak

Ingrid Talu
ordförande